

PARITETI DUBROVAČKOG NOVCA U SREDNJEM VIJEKU

Historija novca srednjovjekovne dubrovačke države predstavlja sastavni dio ekonomske historije ako se bavi ispitivanjem općih ekonomskih prilika, zatim vrstom novca koji se nalazio u opticaju, tečajem domaćih i stranih moneta i, najzad, kretanjem cijena. Dubljom analizom navedenih pojava omogućeno nam je da štogod više saznamo i o ekonomskoj historiji srednjeg vijeka, ne samo Dubrovnika nego i njegova neposredna zaleđa. U dosadašnjoj našoj historiografiji taj je problem bio zapostavljen, najviše zbog oskudnosti historijskih vrela te zamršenosti samoga problema.

Problem srednjovjekovnog dubrovačkog novčarstva pobudio je dosta pažnje domaćih i stranih znanstvenika i stručnih radnika. Interes znanstvenika za povijest Dubrovnika javio se još u XV stoljeću. Tako na primjer u opisu Dubrovnika iz 1440. godine, koji nam daje Philippus de Diversis, pored ostaloga, dane su i vijesti o dubrovačkom novcu, koji je u to vrijeme bio u opticaju. Pitanjem dubrovačkog novca u srednjem, pa i novom vijeku, počinju se nešto više baviti strani i domaći istraživači pod konac XIX. i na početku XX. stoljeća. Ovom prilikom spomenuti ćemo samo neke koji svojim rezultatima zavređuju više pažnje: J. Leitzmann, N. Dechant, M. Rešetar, P. Rešetar, C. Truhelka, J. Šafarik, Š. Ljubić, F. Bulić, I. Rengjeo, V. Adamović i drugi¹.

I nakon drugog svjetskog rata jedan broj domaćih znanstvenika usredotočio je istraživačku pozornost na taj problem. U svojim radovima nešto više prostora pitanju kovnice i njegova opticaja te nalaza dubrovačkog novca posvetili su ovi istraživači: V. Vinaver, M. Dinić, S. Ćirković, M.

¹ *Leitzmann, J.*: Die Münzen der ehemaligen Republik Ragusa, Numismatische Zeitung, XXVII, 3—4/1860, *Dechant, N.*: Die Münzen der Republik Ragusa, Wien 1870, *Rešetar, M.*: Dubrovačka numizmatika I, SKANU, Posebna izdanja, knj. XLVIII, Društveni i istorijski spisi, Srem. Karlovci 1924. *Isti*: Le monete della Republica di Ragusa, Rivista italiana di Numismatica, 2/1905. *Isti*: Das Münzwesen der Republik Ragusa, Numismatische Monatsblatt, 323—327/1910. *Rešetar, P.*: La Zecca della Republica di Ragusa, Bullettino di archeologia e storia dalmata, Split 1891—1892, *Truhelka, C.*: Nalaz iz Vranjske, Glasnik Zemaljskog muzeja 14/1902. *Isti*: Nalaz dubrovačkih groša iz Kupresa, GZM, 17/1905. *Šafarik, J.*: Opisanie sviju dosad poznati srbski novaca. Glasnik Društva srpske slovesnosti, 3(1851), posebno poglavlje navedene studije nosi naslov: Novci slobodne opštine Dubrovačke, *Ljubić Š.*: O dubrovačkoj kovnici, Rad JAZU, 16/1871. *Isti*: O kovanju dubrovačkog folara, Narodni list, br. 93, Zadar, 28. VI 1877, *Bulić, F.*: Opis novaca zbirke dubrovačke gimnazije, Program dubrovačke gimnazije, god. 1873/74. *Rengjeo, I.*: Naši stari novci, Napredak — Kalendar, 16(1972), Autor pored ostalog daje opis dubrovačke minze, denara, perpere, škude i dukata. *Adamović, V.*: Della monetazione Ragusea, Dubrovnik 1874.

Vego, L. Beritić i drugi². Kod većeg broja navedenih istraživača pažnja je usmjerena na analizu spoljašnjeg izgleda dubrovačkog novca. Paritetne odnose nalazimo u radovima manjeg broja istraživača (M. Rešetar, V. Vinaver³).

Pri izlaganju historije srednjovjekovnog dubrovačkog novca nužno je osvrnuti se i na materijal od kojeg je pravljen te na visine cijena, u prvom redu plemenitih metala i bakra od kojih je uglavnom i pravljen dubrovački novac. Bez razmatranja tih problema, čini nam se, ne može biti predočena u dovoljnoj mjeri ni povijest novca. Realnije prikazivanje vrijednosti srednjovjekovnog dubrovačkog novca umnogome je otežano učestalim promjenama, ne samo monetarnog sistema nego i proizvodnje i cijena plemenitih metala koji su služili kao osnova za izradu domaćeg novca.

O srednjovjekovnom dubrovačkom novcu koji je na području Dubrovnika u upotrebi kroz razne oblike poslovanja saznajemo nešto više iz vrela Historijskog arhiva u Dubrovniku. Na prve tragove o izradi domaćeg novca nailazimo u dubrovačkom Statutu iz 1272. godine. U šesnaestoj glavi osme knjige Statuta spominju se perper i denar. Čak se zna i njihov paritet: »De duodecim denariis pro uno yperpero⁴«. Osim perpere i denara u opticaj su vrlo rano ušle i minze (folari, parvuli) i poludinari. Za minze kao sitan bakreni novac navodi se da je počela njegova proizvodnja i prije 1294. godine. Za njih se kaže da predstavljaju imitaciju starih rimskih i bizantskih bakrenih moneta. Minza kao bakreni novac u vrelima još se naziva »follarus⁵«.

Na području Dubrovnika u srednjem vijeku bila je u opticaju još jedna domaća moneta. Riječ je o poludinaru koji se prvi put spominje 1370. godine⁶. Za njega u historijskim izvorima nalazimo još jedan izraz »parvulus⁷«.

Kako je Dubrovnik tijekom srednjeg vijeka održavao veoma intenzivne trgovinske i druge poslovne odnose s drugim zemljama, na području grada podno Srđa u opticaju su bile i strane monete. Tako je u vrijeme priznavanja vrhovne vlasti Bizanta u Dubrovniku bizantski novac u opticaju, i to novac u prvom redu »solidos« — zlatnik⁸. Kad je bizantsku vlast zamijenila mletačka, u opticaju se našao novac te moćne srednjovjekovne republike. Mletački novac je tijekom srednjeg vijeka najviše bio u prometu

² Vinaver, V.: Prilozi istoriji novca u našim zemljama, Ist. zap. XIX/3—4(1962). *Isti*: Pregled istorije novca u jugoslovenskim zemljama (XVI—XVIII vek), Istorijski institut, Bograd, 1970. *Isti*: Prilozi istoriji plemenitih metala, cena i nadnica, Istorijski glasnik, 1—2/1960. Dinić, M.: Dubrovačka kovnica u 1422. godini, IG, 1—2/1976. Ćirković, S.: Dubrovačka kovnica i proizvodnja srebra u Srbiji i Bosni, IG, 1—2/1976. Vego, M.: Nalaz dubrovačkog dinara u Varešu, Glasnik Zemaljskog muzeja - Arheologija, nova serija, 10/1955. Beritić, L.: Utvrđenja grada Dubrovnika, Zagreb 1955.

³ Rešetar, Dubrovačka numizmatika, I., Vinaver, Pregled istorije novca.

⁴ Rešetar, Dubrovačka numizmatika I, 161.

⁵ U nekoliko priznanica o zaduženjima napravljenim u Dubrovniku spomenuti su: dukati, perperi, groši i folari, HAD: Debita Notarie XIV, fol. 93', 10. II. 1427. »...dare et solvere... ducatos auri sexaginta et yperperi duos et grossos quinque et folaros quindecim...«. Deb. Not. XXV, fol. 12', 9. VII. 1449, vol. 19, fol. 15', 22. IV. 1439.

⁶ Rešetar, Dubrovačka numizmatika I, 404.

⁷ Deb. Not. XIX, fol. 74', 22. IX. 1439. »...dare et solvere... ducatos auri quingentos sexaginta septem, grossos viginti novem et parvulos IX. Na slične primjere nailazimo u još nekim dokumentima: Deb. Not. XIV, fol. 255', fol. 140, 30. VIII. 1427, fol. 291 (1429). HAD: Officiales rationum II, fol. 39, fol. 98'.

⁸ Rešetar, Dubrovačka numizmatika I, 469.

na području Dubrovnika. Dominirao je mletački zlatni dukat koji se nalazio u upotrebi od 1284. godine, pa kroz sav srednji vijek i kasnije do propasti Dubrovačke Republike.

Dukat je predstavljao osnovu za određivanje vrijednosti drugih domaćih monetarnih jedinica koje su bile u opticaju na području Dubrovnika, pa i šire u zaleđu. Njegova vrijednost, izražena u drugoj po značenju moneti — perperu, najbolje je iskazana u dokumentu iz 1434. godine. U jednoj priznanici o zaduženju iz te godine koje je napravio Radašin Pribikijević, Bosanac iz Foče, izričito se naglašava da će se dukat obračunati: »... ad yperperi tres pro ducato...⁹«. Takav paritet dukata i perpera na snazi je kroz XV. stoljeće. Spomenut je i u godinama 1451. i 1455. Čak je bio propisan od strane dubrovačke vlade odlukom od 25. veljače 1455. godine¹⁰.

Vrijednost dukata izražena u najprometnijoj domaćoj novčanoj jedinici — denaru, tijekom XV. stoljeća iskazivana je po paritetu 1 : 40, što znači da je jedan dukat vrijedio koliko i 40 dubrovačkih denara¹¹. Takav paritet nije bio uvijek na snazi. Bilo je prilično odstupanja u međusobnom odnosu, što pokazuje priložena tablica¹²:

1331 = 1 : 24	1364 = 1 : 27	1382 = 1 : 32
1332 = 1 : 24	1378 = 1 : 30	1387 = 1 : 32
1337 = 1 : 24	1379 = 1 : 29,5	1390 = 1 : 30
1357 = 1 : 25	1380 = 1 : 30—31	1395 = 1 : 30

Na početku XV. stoljeća odnos se povećava na štetu denara. Iz tabličnog pregleda najbolje ćemo vidjeti kako se u to vrijeme kretao odnos dukata i denara¹³:

1402 = 1 : 33,5	1448 = 1 : 35	1470 = 1 : 40,1/3
1404 = 1 : 30	1450 = 1 : 36	1471 = 1 : 39
1413 = 1 : 36	1451 = 1 : 36	1473 = 1 : 37,5
1419 = 1 : 30	1452 = 1 : 42	1486 = 1 : 39,2/3.
1425 = 1 : 30	1453 = 1 : 36	

Rast vrijednosti zlatnog dukata izražena u denarima, još više je došao do izražaja u XVI. stoljeću kad se dobivalo od 40 do 46 denara za svaki dukat. Njegov odnos prema denaru tijekom XVI. stoljeća kretao se ovim paritetom iskazanim po pojedinim godinama u priloženoj tablici¹⁴:

⁹ Deb. Not. XVI, fol. 259', 17. VIII. 1434.

¹⁰ Pucić, M.: Spomenici srpski II, Beograd 1862, 176.

¹¹ HAD: Diversa Notariae XXVIII, fol. 132', vol. XXIX, fol. 94, vol. LXXVIII fol. 176', Pucić, Spomenici srpski II, 172, 175., Rešetar Dubrovačka numizmatika I,

¹² Deb. Not. IX, fol. 10', fol. 27, fol. 33, vol. X, fol. 53' fol. 89', vol. XI, fol. 172, fol. 176', Pucić, Spomenici srpski II, 172, 175., Rešetar, Dubrovačka numizmatika I, 472—473.

¹³ Deb. Not. XXXIX, fol. 65, Div. Canc. LXXV, fol. 41', vol. LXXXV, fol. 19', Deb. Not. XII, fol. 203', Pucić, Spomenici srpski II, 175—176.

¹⁴ Vinaver, Pregled istorije novca, 121.

1537 = 1 : 41	1555 = 1 : 44	1561 = 1 : 43—44,1/5
1538 = 1 : 40	1556 = 1 : 44	1563 = 1 : 44
1539 = 1 : 41	1557 = 1 : 43,5	1564 = 1 : 44
1541 = 1 : 40	1558 = 1 : 44,5	1565 = 1 : 43,5—44
1552 = 1 : 45—46	1559 = 1 : 43	1566 = 1 : 43,5
1553 = 1 : 42	1560 = 1 : 43	1572 = 1 : 42.

Vrijednost zlatnog mletačkog dukata mijenjala se u razmjeru njegove tražnje. Što se više tražio, to je bio skuplji. Takvu konstataciju najbolje će potkrijepiti izjava dubrovačke vlade na optužbe koje je uputio na njezinu adresu vojvoda Stjepan Vukčić Kosača. U optužbi se ističe da Dubrovčani podižu vrijednost dukata i svake druge robe kojom se trguje. Na te pritužbe vlada se izgovarala tako što je ukazivala na činjenicu da je dukat roba kao svaka druga u trgovinskim odnosima, i što se više traži vrijednost mu je veća¹⁵.

Unatoč propisima koje je donijela dubrovačka vlada, a koji su predviđali da se dukat obračunava po paritetu 1 : 30, u međusobnim trgovinskim odnosima i obračunavanjima, odluka se nije strogo primjenjivala. Dukat se obračunavao po paritetu 1 : 32, a bilo je slučajeva kad je odnos bio i: 1 : 33—35¹⁶. Takvi pariteti su zabilježeni u priznanicama o zaduženjima napravljenim u toku: 1420. i 1421. godine¹⁷. Još veća razlika u odnosima zabilježena je u toku 1442. godine kad je paritet iznosio 1 : 44¹⁸.

Od stranog novca koji je na području Dubrovnika bio u opticaju Dubrovčani su imali višestruku korist. Stranu monetu su upotrebljavali i kao sredstvo za plaćanje i kao metal za kovanje domaćeg novca. Pritom prije svega mislimo na zlato (zlatni dukat) i srebro.

Kad je riječ o vrijednosnim odnosima domaćih moneta, tu paritete možemo pratiti kroz odnose perpera — groš (denar), te groš — foliar. Iz podataka Dubrovačkog arhiva koji se odnose na kreditne i trgovinske odnose u Dubrovniku i šire u zaleđu u prilici smo ustanoviti promjenu tečaja. On je u velikoj mjeri ovisio o paritetu dukat — groš (denar).

Prema obračunskoj vrijednosti koju je odredila dubrovačka vlada, perpera se obračunavala po paritetu 1 : 12 (za svaku perperu dobivalo se 12 denara). Takav odnos na snazi je od 1311. godine¹⁹.

Ukorak sa promjenama u odnosu dukat — groš (denar), nastupale su promjene i u odnosu perpera — groš (denar). Kako je na području Dubrovnika gotovo kroz sav srednji vijek paritet dukat — perpera bio 1 : 3, uvećanje vrijednosti dukata prema grošu (denaru), automatski je povlačio i uvećanu vrijednost perpere izraženu kroz denare (groše). Tijekom XV. sto-

¹⁵ Rešetar, Dubrovačka numizmatika I, 474.

¹⁶ HAD: Reformationes XXXIII, fol. 343', 12. VI. 1408, fol. 90, 22. II. 1409, fol. 399', 23. VI. 1411, fol. 411, 26. XII. 1412 (= 1411).

¹⁷ U priznanici o zaduženju Živka Bratijenovića i Bogdana Pribilovića, pored ostalog, stoji da će se dukat obračunavati po paritetu 1 : 32. Deb. Not. XIII, fol. 246', 20. XI. 1420, fol. 298, 17. VI. 1421, fol. 305', 29. VII. 1421.

¹⁸ Kovačević, D.: Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni, Djela Naučnog društva NR BiH, Odjeljenje istorisko-filoloških nauka, XIII, Sarajevo 1961, 169.

¹⁹ Rešetar, Dubrovačka numizmatika I, 234.

ljeća odnos perpere i denara kretao se u granicama od 1 : 10 do 1 : 14, što se najbolje vidi iz priložene tablice:

1402 = 1 : 11,16	1448 = 1 : 11,66	1470 = 1 : 13,4
1404 = 1 : 10	1450 = 1 : 12	1471 = 1 : 13
1413 = 1 : 12	1451 = 1 : 12	1473 = 1 : 12,5
1419 = 1 : 10	1452 = 1 : 14	1486 = 1 : 13,25.
1442 = 1 : 14,66	1453 = 1 : 12	

Razumljivo da su iskazani paritetni odnosi utvrđivani bez suglasnosti i znanja dubrovačke vlade koja je odlukom iz Statuta, donesenog 1272. godine, precizno utvrdila razmjer koji je iznosio 1 : 12. Takav paritet se prema odluci Statuta zadržao kroz svo vrijeme postojanja Dubrovačke Republike²⁰.

Odstupanja u paritetu perpera — groš (denar) bila su nametana spletom raznih okolnosti koje su išle mimo Statuta. Upravo zato ovako iskazane paritete iz XV. stoljeća ne možemo smatrati realnim. Više su oni rezultirali od slučaja do slučaja i diktirani su najčešće sudskim sporovima kao nekom vrstom sankcije za neizvršene obveze u kreditno-trgovinskim poslovima unutar Dubrovnika ili njihovih poslovnih ljudi s trgovcima iz zaleđa.

U odnosu na denar (groš) kao i perpere i dukata, manju vrijednost imao je folar koji je također bio u opticaju na području Dubrovnika tijekom srednjega vijeka. U odnosu na denar (groš) taj bakreni novac imao je vrijednost 1 : 30, što znači da se za jedan groš (denar) dobivalo 30 folara — bakrenjaka²¹.

Da bismo bolje upoznali osnovne razloge umanjivanja vrijednosti pojedinih domaćih moneta, moramo se malo više pozabaviti materijalom od kojeg je kovan dubrovački novac.

Na području Dubrovnika u novčanom opticaju dominirale su krupne monete, prije svega zlatne i srebrene. Među njima najznačajniji je svakako bio mletački dukat (*ducato venetiani* ili *ducato auri veneti*). Zlatni dukat se u Dubrovniku od 1530. godine naziva još jednim imenom — »cekin«²². Da je ta moneta odista izrađivana od zlata, potvrdit će podaci o zaduženjima pojedinih domaćih ili stranih trgovaca, čija se suma zaduženja iskazuje formulacijom »ducatos auri«²³. Dubrovačka vlada je u XVI. stoljeću pomišljala da kuje vlastiti zlatni dukat. U tu svrhu 1517. godine Senat je odobrio pravilnik o kovanju zlatnog dukata po težini i finoći identičan mletačkom i ugarskom²⁴. Na kraju se ipak od toga odustalo. Ne znamo iz kojih razloga.

²⁰ Isto, 53.

²¹ Vinaver, Pregled istorije novca, 113.

²² Div. Not. CI, fol. 155, vol. CIV, fol. 91', fol. 92'.

²³ Deb. Not. XIV, fol. 93', 10. II. 1427., vol. XIX, fol. 74', 22. IX. 1439, fol. 15', 22. IV. 1439, vol. XIII, fol. 298, 17. VI. 1421, fol. 246', 20. XI. 1420, fol. 305', 29. VII. 1421, vol. XVI, fol. 259', 17. VIII. 1434, vol. XXV, fol. 12', 9. VII. 1449. U pojedinim dokumentima nailazimo i na ovakvu formulaciju: »...ducatos auri quadringentos treginta duos et grossos quatordecim ad aurum...« Deb. Not. XII, fol. 47', 21. XI. 1401.

²⁴ Rešetar, Dubrovačka numizmatika I, 142/43.

Druga po vrijednosti moneta bila je perpera. U početku je to bio strani novac, i to zlatni, a kasnije se udomačila kao idealni dubrovački novac. U vrijeme kad se u Dubrovniku počela kovati, smatrana je srebrnim domaćim novcem. U Dubrovnik je došla iz Bizanta, gdje je u upotrebi bila kao zlatna moneta. Vrijednost dubrovačke perpere je od 1272. godine iznosila 12 denara (groša).

U srednjovjekovnom Dubrovniku kovani su samo srebrni i bakreni novci. Od srebrnih poznati su nam:

denar — grossos = 30 folara
 poludenar — mezaninus = 0,5 denara, odnosno, 15 folara
 perpera — yperperus = 12 groša (denara);

od bakrenih su u uporabi:

minza — folar — parvulus
 milliarenis,
 haruba
 punctus²⁵.

Osnovna novčana jedinica u Dubrovniku, tijekom srednjeg vijeka, bio je denar — groš, koji se prvi put javlja 1337. godine. Kao srebrna moneta, koja je vrijedila 30 bakrenih folara, tijekom srednjeg vijeka, pa i kasnije, nije zadržala konstantnu vrijednost. Ne samo da je gubio svoju vrijednost kao srebrni novac u odnosu na zlato nego je bila u opadanju i njegova realna vrijednost, smanjivanjem količine srebra u novčiću.

U opticaju se pojavio 1337. godine propisanom težinom od 1,951 grama a slitina je sadržavala 91,66% srebra. Po svakom komadu to bi iznosilo 1,787 grama toga plemenitog metala²⁶. Već sredinom XV. stoljeća njegova težina je pala na 1,214, slitina srebra na 87,59%, (količina srebra po komadu iznosila je 1,062 gram²⁷). U drugoj polovici toga i na početku idućeg stoljeća smanjivanje količine srebra u toj domaćoj moneti još je evidentnije, što najbolje ilustrira slijedeća tablica:

1452 = 1,062	1558—1590 = 0,711
1514—1533 = 0,780	1591—1593 = 0,700
1539—1555 = 0,890	1594—1601 = 0,518.
1556 = 0,780	

Količina srebra u svakom novčiću pod konac XV. i na početku XVI. stoljeća iznosila je 0,8 grama, a na kraju XVI. stoljeća pala je čak na 0,6. Procentualno izraženo u svakom komadu dubrovačkog denara bilo je 87,5% srebrne slitine.

Sličnu sudbinu dijelio je i poludinar. Tijekom XVI. stoljeća njegova je težina iznosila 0,39 do 0,31 grama²⁸.

Iako je na području Dubrovnika važila odredba o količini srebra, odnosno bakra, u svakom komadu srebrne novčane jedinice, donesena na Velikom vijeću 15. listopada 1337. godine, po kojoj je na 11 unča srebra trebalo dodati 1 unču bakra, odstupanja su bila učestala. Takve pojave

²⁵ Isto, 68.

²⁶ *Vinaver*, Pregled istorije novca, 113.

²⁷ *Vinaver*, Prilozi istoriji plemenitih metala, cena i nadnica, 86.

²⁸ *Vinaver*, Pregled istorije novca, 114.

su natjerale dubrovačku vladu da izmijeni odredbu o odnosu. Učinjeno je to 1425. godine, pa je tada odnos bio 10,5 : 1,5²⁹.

Oscilacije u vrijednosti i smanjivanje količine srebra u moneti u tijesnoj su vezi s cijenama srebra na domaćem i stranom tržištu. Kao što je poznato, Dubrovnik na svom području nije imao rudnika, te je legure, bilo da se radi o srebru ili bakru, nabavljao sa strane. Kovnica ga je dobivala uzimanjem postotka na kupljeno i preprodavano srebro na području Dubrovnika. Prema zakonskoj odredbi koju donosi dubrovačka vlada 17. prosinca 1338. godine (neposredno nakon donošenja odluke o kovanju domaćeg novca) kovnice su dobile pravo da od uvezenog srebra mogu uzeti deseti dio uz novčanu nadoknadu od 14 perpera i 2 groša za svaku litru³⁰. Uz manja odstupanja takav propis je na snazi kroz sav srednji vijek. S obzirom na značenje cijene srebra, dat ćemo vrijednost domaće monete tijekom XIV. i XV. stoljeća iskazanu u tabličnom pregledu, izraženu težinski i vrijednosno u perperama i grošima (denarima):

XIV. stoljeće

1311	=	13 perpera	=	156 denara (groša)
1338	=	14 perpera + 2 groša	(=	170 denara — groša)
1347	=	15 perpera	(=	180 denara — groša)
1348	=	16,5 perpera	(=	198 denara — groša)
1350	=	15 perpera	(=	180 denara — groša)
1356	=	16,5 perpera	(=	198 denara — groša)
1377	=	19 perpera	(=	228 denara — groša)
1380	=	20 perpera	(=	240 denara — groša)
1387	=	21 perpera	(=	252 denara — groša)
1388	=	20 perpera	(=	240 denara — groša)

XV. stoljeće

1421	=	20 perpera	(=	240 denara — groša)
1422	=	22 perpera	(=	264 denara — groša)
1424	=	22 perpera	(=	264 denara — groša)
1425	=	21,5 perpera	(=	258 denara — groša)
1428	=	21,5 perpera	(=	258 denara — groša)
1442	=	28 perpera	(=	336 denara — groša)
1451	=	23 perpera	(=	276 denara — groša)
1452	=	22,5 perpera	(=	270 denara — groša)
1462	=	22,5 perpera	(=	270 denara — groša).

Prema priloženim pokazateljima, cijena srebra u razdoblju od 1311. do 1452. godine porasla je sa 13 na 22,5 perpera, što izraženo u postocima iznosi 73% poskupljenja³¹. Iz priložene tablice uočljivo je da je najveća potražnja srebra bila u toku 1442. godine, kad mu je i cijena bila najveća.

Po osnovi zakonske odredbe o obvezi trgovaca da domaćoj kovnici od kupljenog srebra isporuču 6% samo u toku 1422. godine, ustupljeno joj je 1038 litara, tog plemenitog metala. Imajući na umu da je dubrovačka tanka

²⁹ Dinić, M.: Dubrovačka kovnica u 1422. godini, 88.

³⁰ Rešetar, Dubrovačka numizmatika I, 233. Dinić, Dubrovačka kovnica u 1422. godini, 88.

³¹ M. Rešetar, Dubrovačka numizmatika I, 233/34.

litra, kojom se mjerila težina srebra, težila 327,93 grama, ako navedenu količinu iskažemo u današnjim mjernim jedinicama (prije svega u kilogramima) iznosilo bi to 340,36 kilograma srebra. Prema tome, dubrovačka kovnica novca je tijekom 1422. godine primila 340,36 kilograma srebra, a ukupni godišnji izvoz je iznosio 5672 kg, od toga 1% bilo bi 56,72% kg.³²

Kovnica je srebro dobivala u šipkama (»pečama«), pa je sama obavljala čišćenje rude, upotrijebivši pritom čisto srebro za izradu novca ili nakita. Čisto srebro miješalo se s određenom količinom bakra od čega se dobivala smjesa. Prvi put je ona određena odlukom Velikog vijeća 1337. godine i sastojala se od 11 unča srebra i 1 unče bakra ili 916,67 grama plemenitog metala uz 83,33 grama bakra.

U vezi s bakrenim novcem i njegovom težinom znamo da je folar u početku težio 1,7 grama, a potkraj XVI. stoljeća težina je pala na samo 0,7—0,6 grama³³.

Razvitak dubrovačkog novčarstva tijekom srednjeg vijeka išao je uzlaznom linijom. Novac je kovan u prvom redu za potrebe domaćeg tržišta. U početku je u opticaju samo na području Dubrovnika. S razvojem i ekspanzijom trgovine i kreditno-trgovinskih poslova Dubrovčana s ljudima iz posrednog i neposrednog zaleđa stvoreni su uvjeti za to da se dubrovačka moneta nađe i u susjednim zemljama: Bosni, Zeti i Srbiji. Intenzivan privredni razvitak Dubrovačke Republike nametnuo je potrebu određivanja pariteta domaćih i stranih novčanih jedinica. Monetarni sustav u Dubrovniku tako je izgrađivan postupno i to kroz kategorije sitnijeg novca.

Pad vrijednosti dubrovačkih moneta potkraj srednjega vijeka imao je određenih pozitivnih i negativnih posljedica, od kojih je najizrazitija bila rast cijena robi izražena u zlatu i srebru kao mjeri vrijednosti. Jedna od propratnih pojava svega toga je i »revolucija cijena«. Ona je Dubrovačku Republiku zahvatila nešto kasnije u odnosu na zapadnu Evropu, tek u XV. stoljeću. Njezine pozitivne strane osjetile su se najviše kod nove buržoaske klase, koja je monetarnim sustavom i »revolucijom cijena« poticana na brži razvoj.

(Prihvaćeno na 8. sjednici Razreda za društvene znanosti JAZU od 14. XI 1984.)

³² Ćirković, S.: Dubrovačka kovnica i proizvodnja srebra u Srbiji i Bosni, 92.

³³ Vinaver, Pregled istorije novca, 114.

Pavo Živković

PARITY OF THE DUBROVNIK CURRENCY IN THE MIDDLE AGES

Summary

The problem of the Dubrovnik medieval currency has attracted the attention of both native and foreign scientists. Most of them concentrated their research work to the outward aspect of the coins, less to the materials that they were made of.

In this work I want to bring more lights to parity relations among different home currencies on one side and between Dubrovnik and foreign currencies that were in use on the territory of the Dubrovnik Republic in the Middle Ages on the other. Besides we want to give more data on materials that the coins were made of and on the weight of each of them.

The Venetian ducat was the base that the other money in Dubrovnik was valued on. Other coins in circulation were: »perper«, »denar—groš«, »poludenar« and »folar-parvulus«. According to the value of ducat, the value of perper (parity 1 : 3) and denar (1 : 24 — 40) was determined. The parity of home money can be followed after the relation between perper—groš (parity 1 : 12) and denar (parity 1 : 30) to folar.

Dubrovnik made coins mostly of silver and copper, an alloy in the proportion of 91,66 : 3,34 per cent at the beginning up to 87,5 : 12,5 per cent. The weight varied, too. It ranged from 1,951 gm (1,787 gm of silver) to 1,214 gm (1,062 gm of the precious metal). The quantity of silver and its weight in single coins depended on its price in the market. It ranged from 14 perpers and 2 grošes per litre in 1338 to 28 perpers in 1442.

The weight of other coins was as follows: poludenar 0,39 — 0,31 gm and folar from 0,7 to 0,6 gm, this latter was made of copper.